

قلعه تحت محاصره: تحلیلی بر پاتوفیزیولوژی پاتوفیزیزیولوژی و تشخیص زخم‌های معده

گزارشی جامع از مکانیسم‌های تهاجم و دفاع در مخاط معده

zimad.org

زخم معده: شکافی در دیوار دفاعی

تعریف هیستوپاتولوژیک

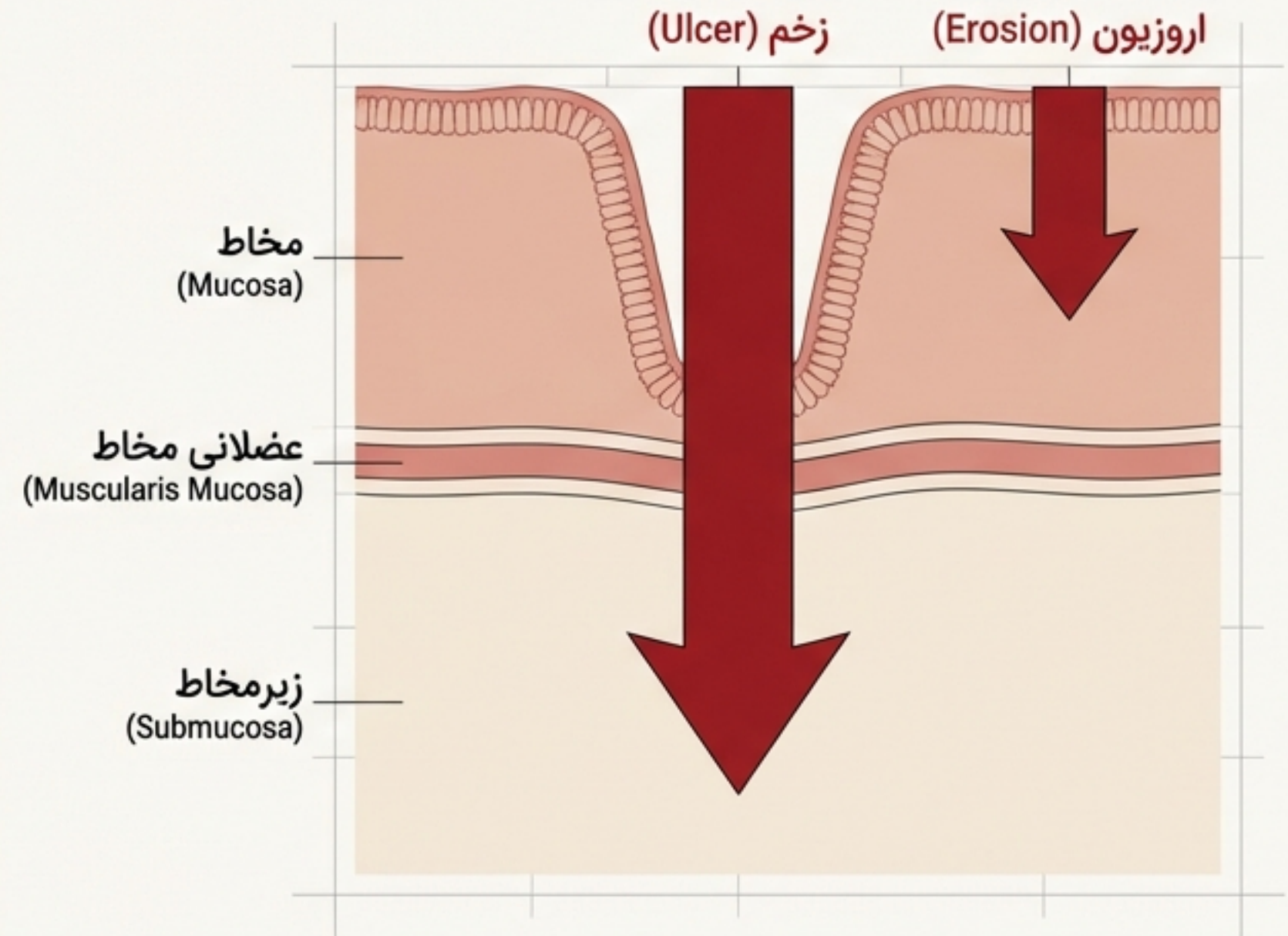
زخم معده یک نقص کانونی است که از لایه عضلانی مخاط (Muscularis) (Mucosas) عبور کرده و به لایه‌های عمیق‌تر نفوذ می‌کند. این عمق نفوذ، آن را از 'اروزیون' (سایش سطحی) متمایز می‌سازد.

پارادایم کلیدی

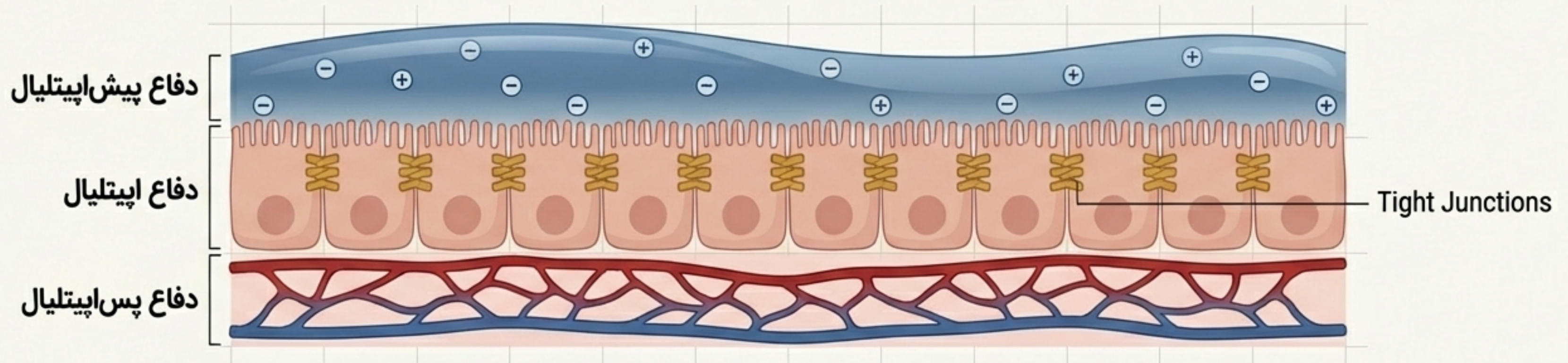
برخلاف زخم دوازدهه (که اغلب با افزایش اسید همراه است)، زخم معده عمدتاً نتیجه 'نقص در دفاع مخاطی' است، حتی در حضور مقادیر نرمال یا پایین اسید.

بازیگران اصلی

- این شکست در تعادل، عمدتاً توسط دو عامل اصلی رقم می‌خورد:
- عفونت هلیکوباکتر پیلوری (*Helicobacter pylori*)
- مصرف داروهای ضدالتهاب غیراستروئیدی (NSAIDs)

سد مخاطی معده: یک شاهکار مهندسی بیولوژیک

خط اول: دفاع پیش اپیتلیال (Pre-epithelial)

- ژل موکوس: یک لایه ویسکوالاستیک که از نفوذ سریع H^+ و پپسین جلوگیری می‌کند.
- لایه بی‌کربنات: با ایجاد "گرادیان pH"، سطح سلول را در pH خنثی (حدود 7) حفظ می‌کند.
- فسفولیپیدهای آب‌گریز: مانع از تماس مستقیم مایع اسیدی با سلول‌ها می‌شوند.

خط دوم: دفاع اپیتلیال (Epithelial)

- اتصالات محکم (Tight Junctions): سدی فیزیکی در برابر نفوذ بین سلولی یون‌ها.
- ترمیم سریع (Restitution): مهاجرت سلول‌های سالم برای پوشاندن آسیب‌های سطحی در عرض عرض چند دقیقه.

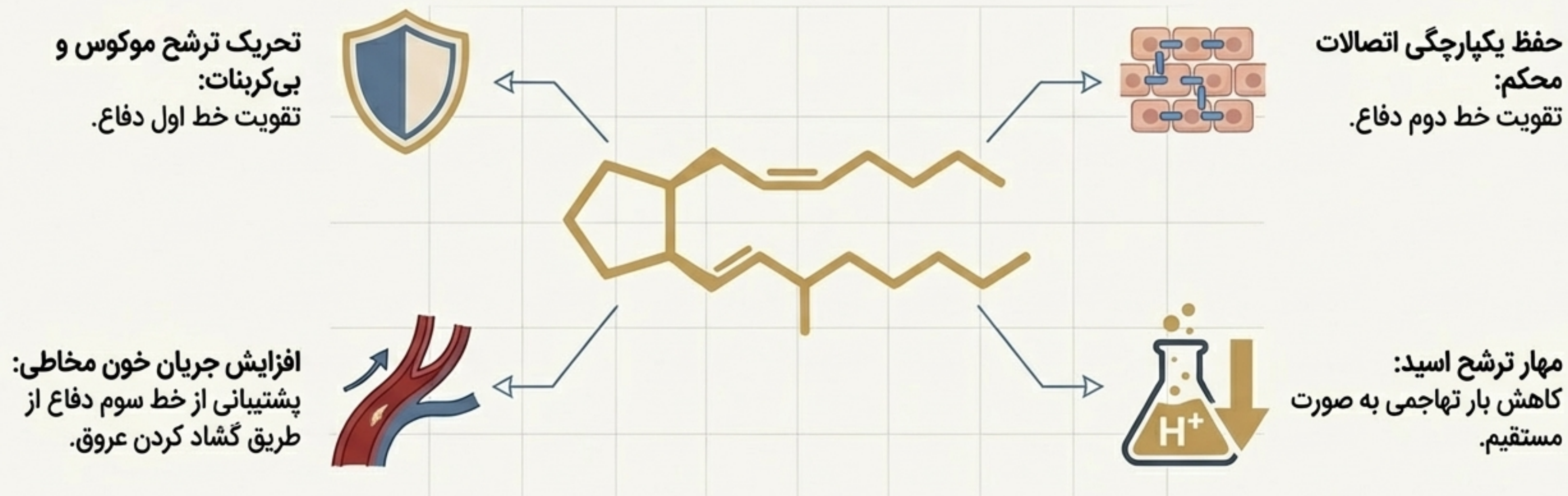

خط سوم: دفاع پس اپیتلیال (Post-epithelial)

- جریان خون غنی: اکسیژن و بی‌کربنات را تأمین کرده و اسید نفوذ کرده را "شستشو" می‌دهد.

پروستاگلاندین‌ها: معمار اصلی سیستم دفاعی

پروستاگلاندین‌ها (PGE2, PGI2)، که به‌طور مداوم توسط آنزیم COX-1 در معده تولید می‌شوند، می‌شوند، تنظیم‌کننده اصلی تمام لایه‌های دفاعی هستند.

خرابکار شماره یک: NSAIDs، عامل تهاجم شیمیایی

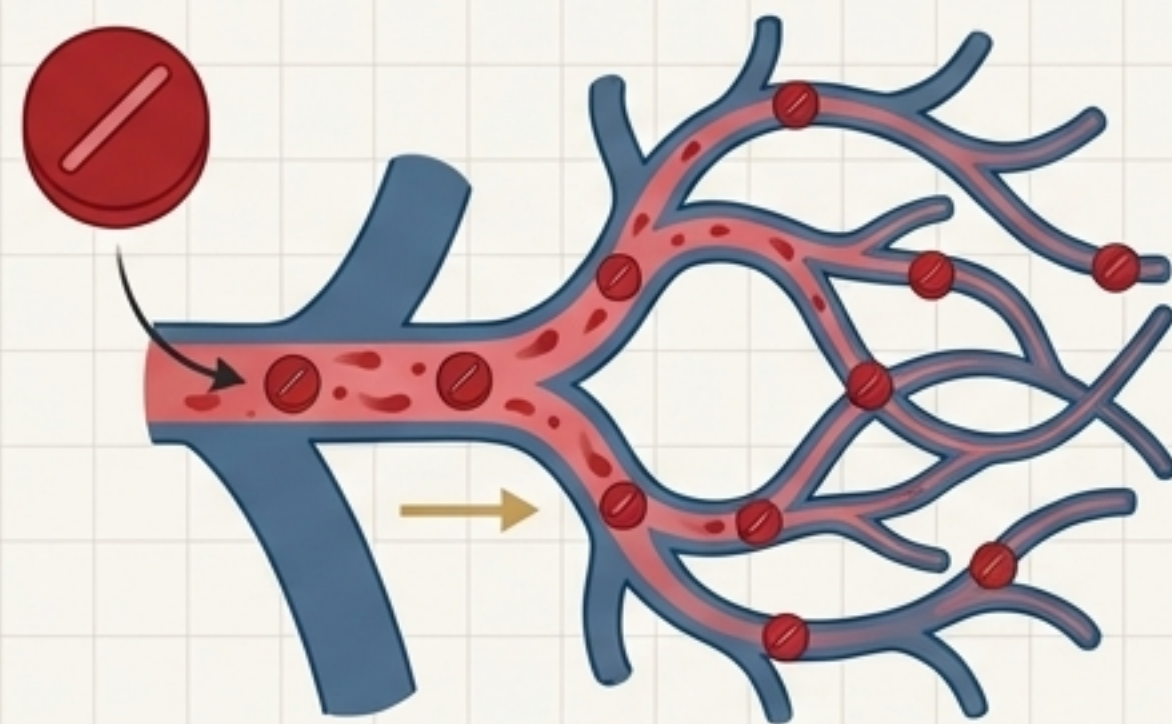
داروهای ضدالتهاب غیراستروئیدی (مانند آسپرین، ایبوپروفن، دیکلوفناک) از شایع‌ترین علل زخم معده هستند. آسیب‌زایی آن‌ها از طریق دو مکانیسم مجزا اما هم‌افزا صورت می‌گیرد:

۱. تهاجم موضعی و مستقیم (Topical Injury)

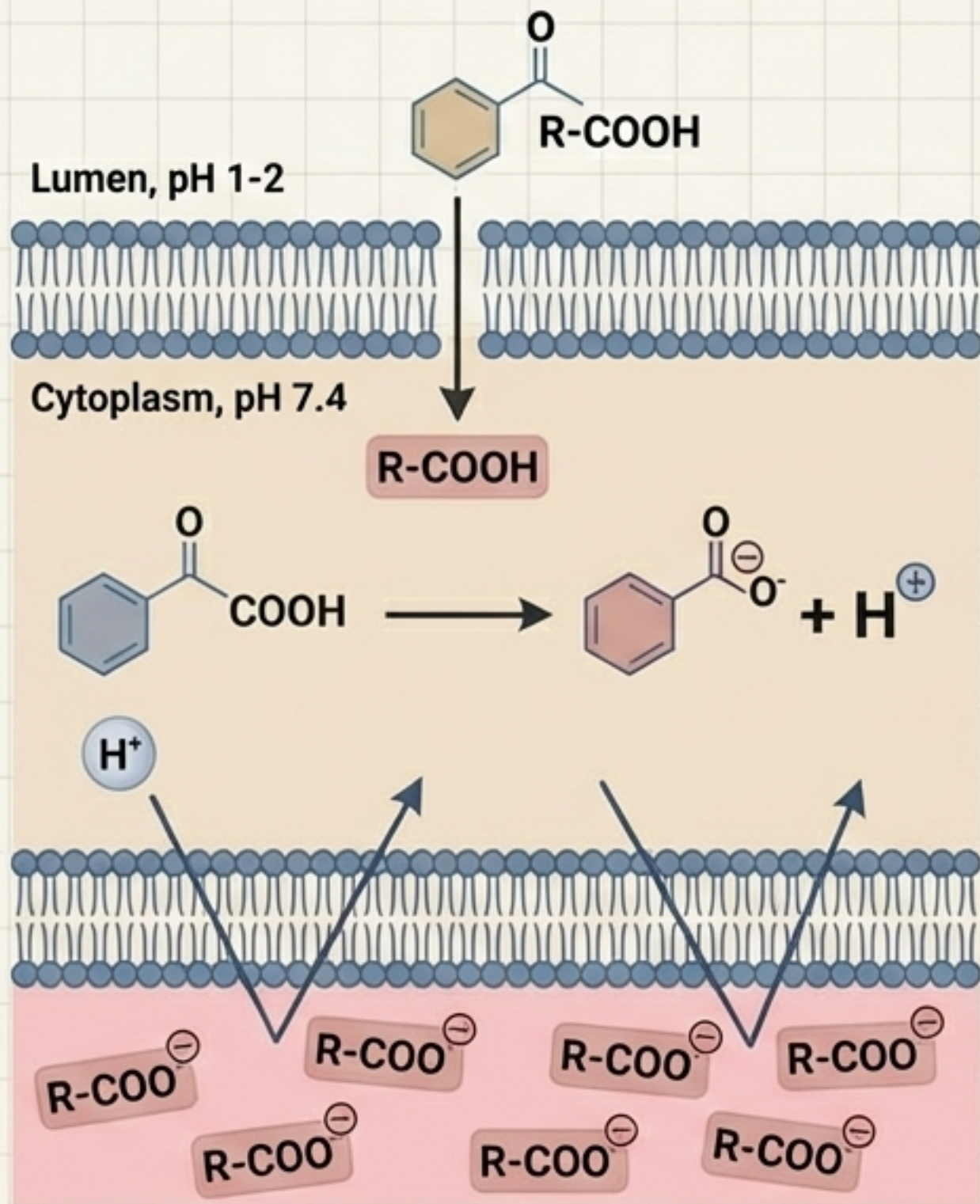
آسیب مستقیم به سلول‌های اپیتلیال از طریق یک مکانیسم هوشمندانه بیوشیمیایی.

۲. خرابکاری سیستمیک (Systemic Sabotage)

تضعیف کل سیستم دفاعی از طریق مهار تولید پروستاگلاندین‌ها.

تاکتیک NSAID ها (۱): تئوری اسب تروا یا "به دام افتادن یون"

ورود به قلعه: NSAIDها (اسیدهای
ضعیف) در محیط اسیدی معده به فرم غیر
-یونیزه (Lipophilic) هستند و به راحتی
از غشای سلولی عبور می‌کنند.

تغییر ماهیت: در pH خنثی داخل سلول، دارو پروتون خود را از دست داده و به فرم یونیزه (Lipophobic) تبدیل می‌شود.

به دام افتادن: فرم یونیزه قادر به خروج از سلول نیست و در سیتوپلاسم تجمع می‌یابد و غلظت آن به چندین برابر غلظت خارجی می‌رسد.

عواقب سیتوتوکسیک

- اختلال در تولید انرژی سلولی (ATP) در میتوکندری.

- تولید رادیکال‌های آزاد و آسیب اکسیداتیو به غشا و DNA.

- **نکروز سلول‌های اپیتلیال سطحی.**

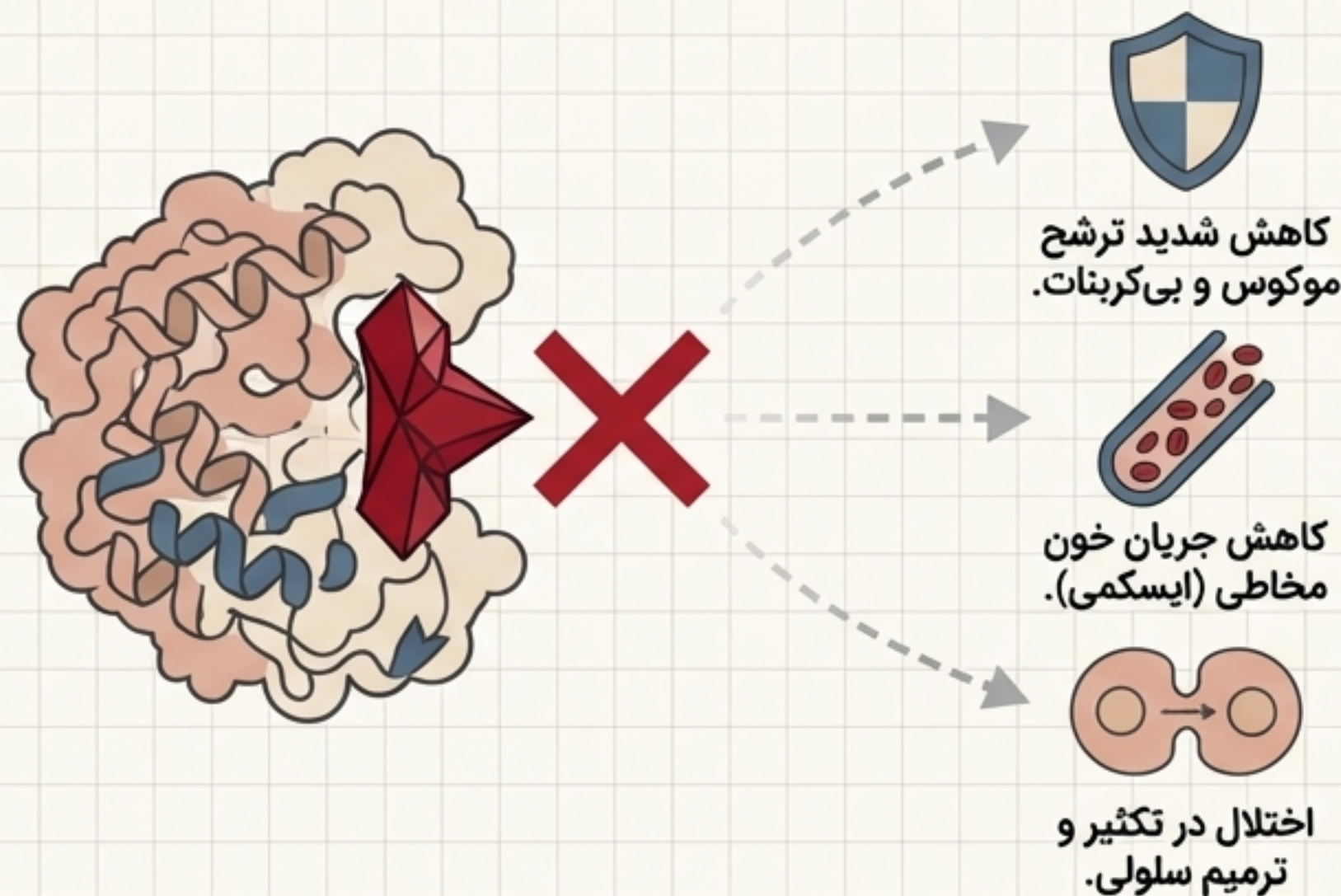
تاکتیک NSAID ها (۲): خلع سلاح سیستمیک با مهار COX

مهم‌ترین مکانیسم آسیب‌زایی NSAID ها، مهار سیستمیک آنزیم سیکلواکسیژناز (COX) است.

The Main Target: COX-1

این آنزیم مسئول تولید مداوم پروستاگلاندین‌های محافظتی در معده است.

مهار COX-1 مستقیماً منجر به موارد بالا می‌شود.

Collateral Damage: COX-2

آنزیم COX-2 برای بهبودی زخم و رگ‌زایی ضروری است. مهار آن فرآیند ترمیم را مختل می‌کند.

Key Insight

مهار همزمان COX-1 (تضعیف دفاع) و COX-2 (ممانعت از ترمیم) برای ایجاد یک ایجاد یک زخم عمیق و کامل ضروری است.

خرابکار شماره دو: H. pylori، نفوذگر بیولوژیک

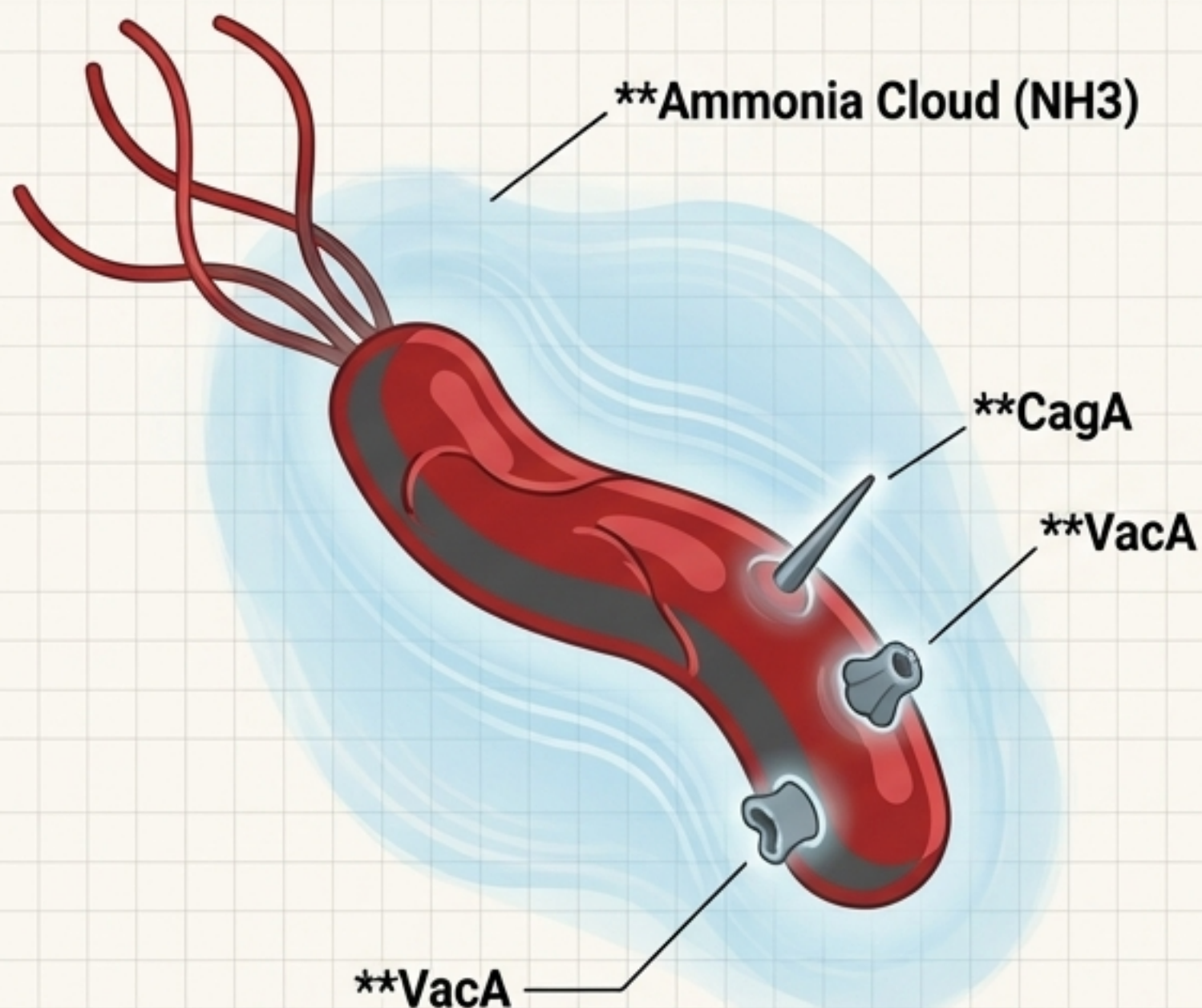
این باکتری گرم-منفی، مسئول اکثریت زخم‌های معده غیردارویی است و با مکانیسم‌های پیچیده‌ای سد دفاعی معده را درهم می‌شکند.

Key Survival Tactic: The Ammonia Shield

- H. pylori از آنزیم قدرتمند اوره‌آز (Urease) برای تبدیل اوره به آمونیاک (NH₃) استفاده می‌کند.
- آمونیاک یک باز قوی است که اسید اطراف باکتری را خنثی کرده و یک 'ابر محافظتی' با pH خنثی ایجاد می‌کند.
- اثر جانبی: خود آمونیاک برای سلول‌های اپیتلیال سمی است و باعث آسیب مستقیم می‌شود.

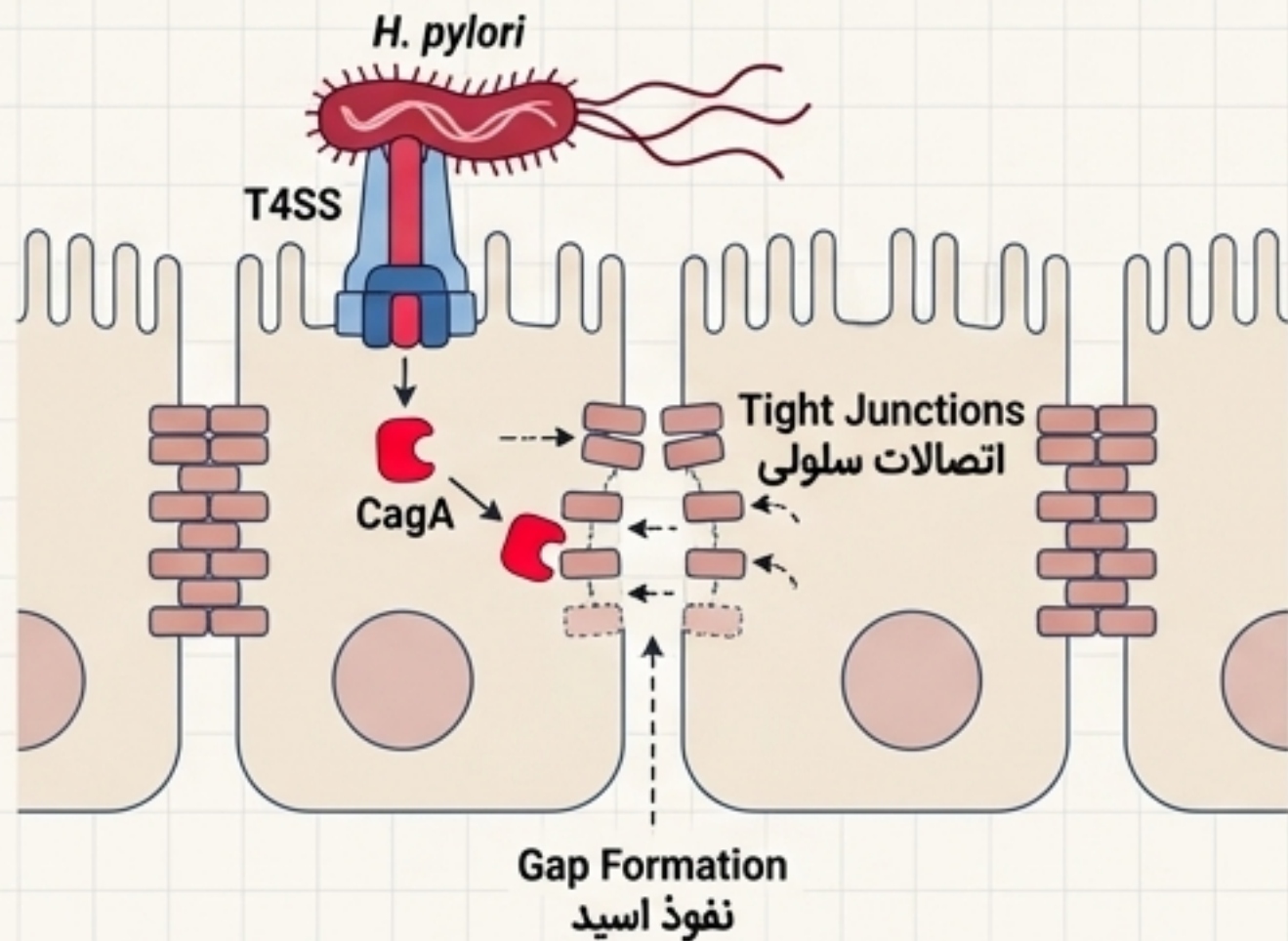
Specialized Weapons: Virulence Factors

- سویه‌های بیماری‌زا دارای پروتئین‌های سمی خاصی هستند که مستقیماً به سلول‌های میزبان حمله می‌کنند. مهم‌ترین آن‌ها: CagA و VacA.

زرادخانه H. pylori: تخریب اتصالات سلولی

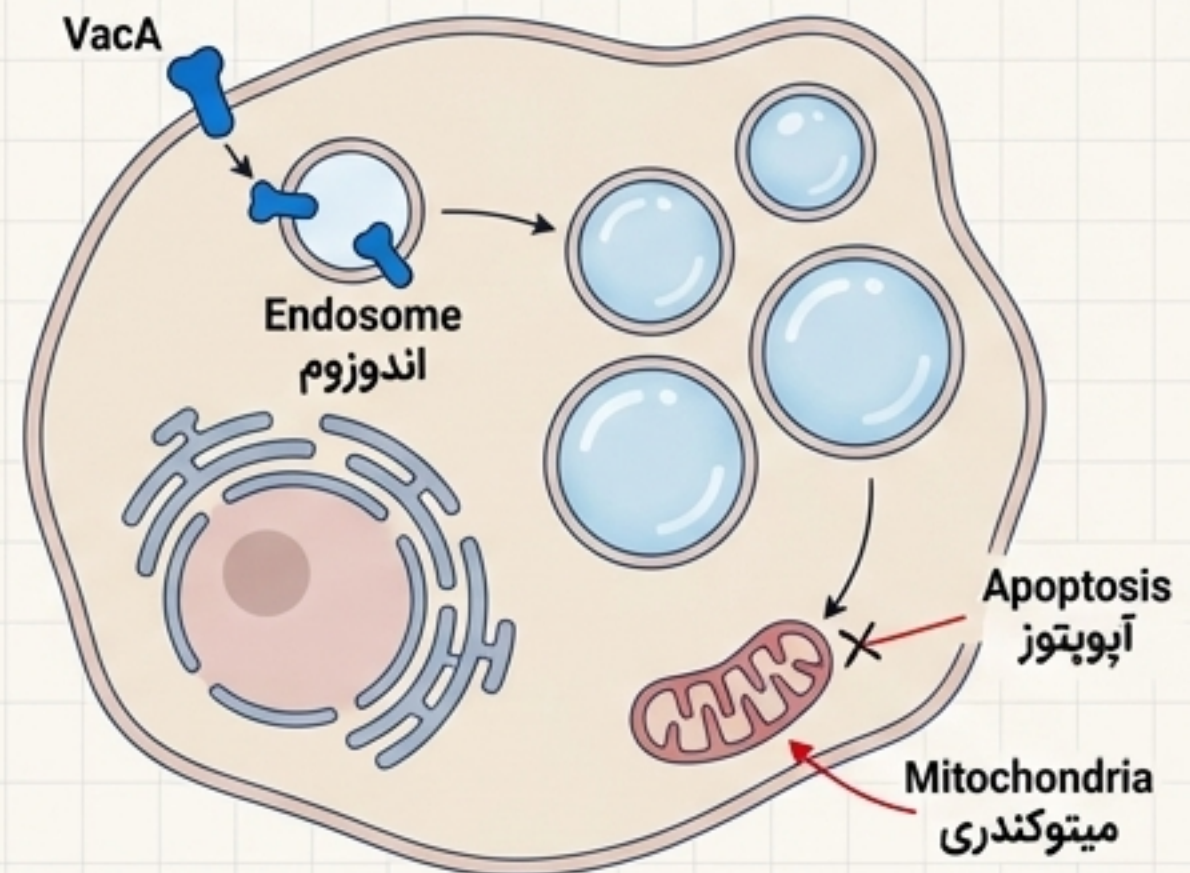
Weapon 1: CagA - سرنگ مولکولی

مکانیسم: پروتئین CagA از طریق یک سیستم ترشحی نوع ۴ (T4SS)، مستقیماً به سیتوپلاسم سلول میزبان تزریق می‌شود.

اثر: پس از فسفوریله شدن، CagA به پروتئین‌های اتصال محکم (مانند ZO-1) متصل شده و آن‌ها را تخریب می‌کند. این کار باعث باز شدن فضای بین سلولی و نفوذ اسید به عمق بافت می‌شود.

Weapon 2: VacA - سیتوتوکسین واکوئله‌کننده

مکانیسم: VacA یک توکسین حفره‌ساز (Pore-forming) است که کانال‌های کلرید در غشای اندوزوم‌ها ایجاد می‌کند.

اثر: منجر به تورم اسموتیک و تشکیل واکوئل‌های بزرگ در سیتوپلاسم می‌شود. همچنین با هدف قرار دادن میتوکندری، آپوپتوز (مرگ برنامه‌ریزی شده سلول) را فعال می‌کند.

Result: هر دو فاکتور ویرولانسی باعث افزایش نفوذپذیری اپیتلیال و فروپاشی خط دوم دفاعی می‌شوند.

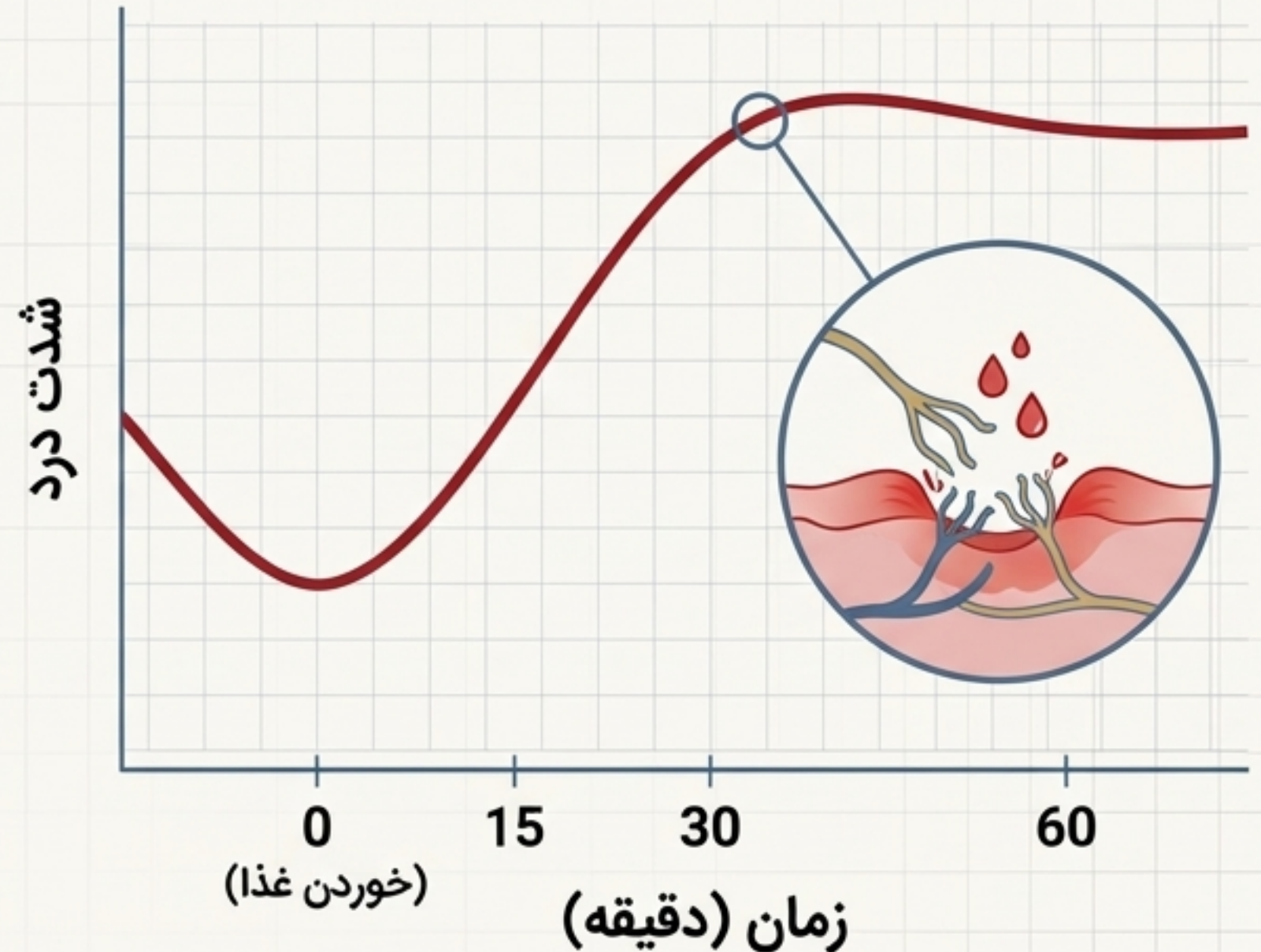
پیامدهای نبرد: درد ناشی از غذا

علامت کلاسیک زخم معده، درد اپی‌گاستر است که برخلاف زخم دوازدهه، با خوردن غذا تشدید می‌شود.

Why Food Worsens Pain (مکانیسم‌ها)

تحریک ترشح اسید (Acid Rebound)
غذا ابتدا اسید را بافر می‌کند، اما سپس باعث ترشح گاسترین و اسید تازه می‌شود. این اسید مستقیماً انتهای اعصاب بدون محافظ در بستر زخم را تحریک می‌کند.

تحریک مکانیکی (Mechanical Stimulation)
حرکات پریستالتیک معده برای هضم غذا، باعث کشش فیزیکی لبه‌های ملتهب زخم شده و گیرنده گیرنده‌های مکانیکی درد را فعال می‌کند.

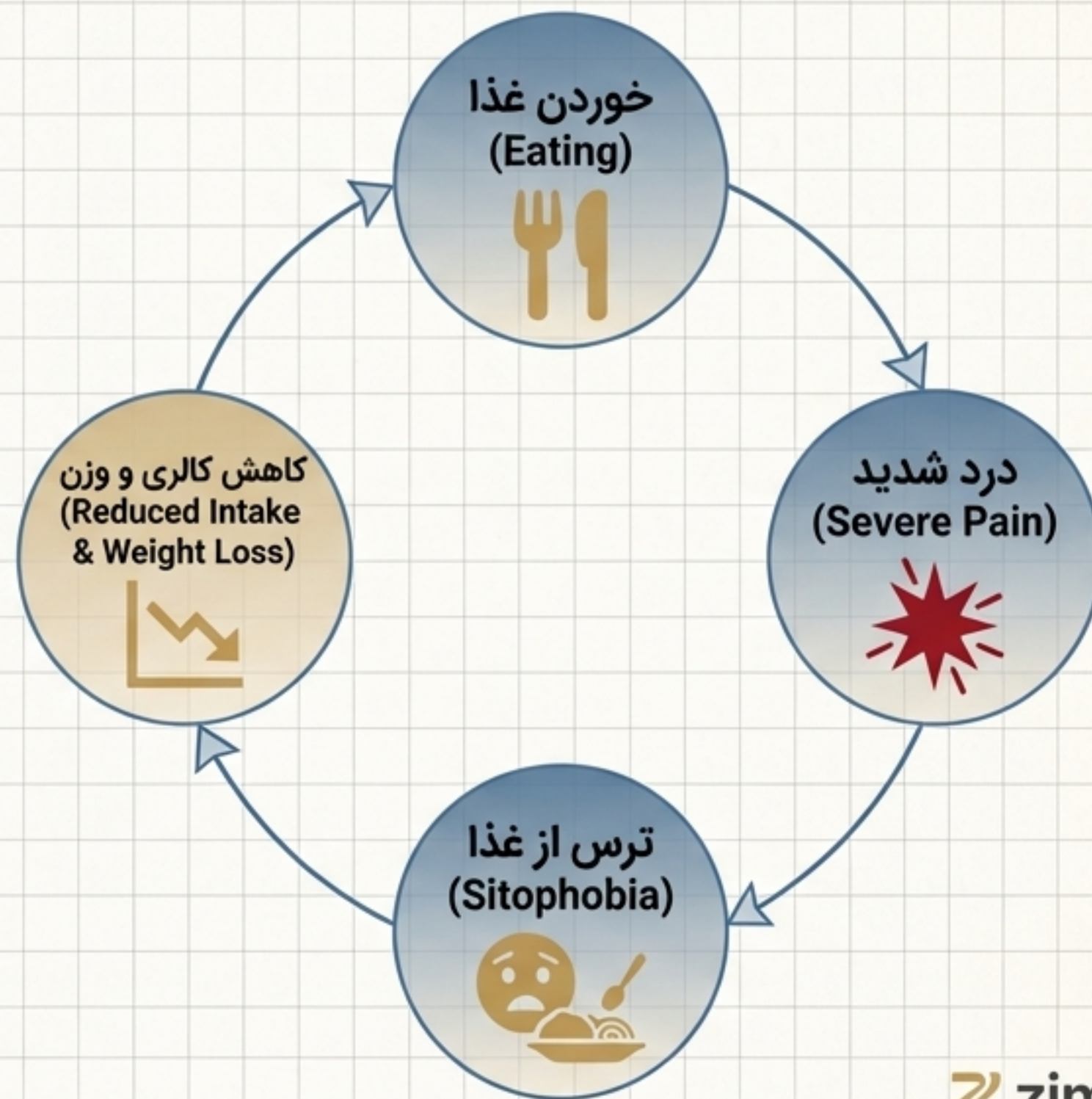
چرخه معیوب: سیتوفوبیا و کاهش وزن

Core Concept: Sitophobia (ترس از غذا خوردن)

- بیماران به سرعت یاد می‌گیرند که غذا خوردن منجر به درد می‌شود (Conditioned Avoidance Response).
- این شرطی‌سازی باعث می‌شود بیمار حتی با وجود گرسنگی، از خوردن غذا اجتناب کند یا حجم وعده‌ها را به شدت کاهش دهد.
- نتیجه مستقیم: کاهش دریافت کالری و کاهش وزن پیشرونده.

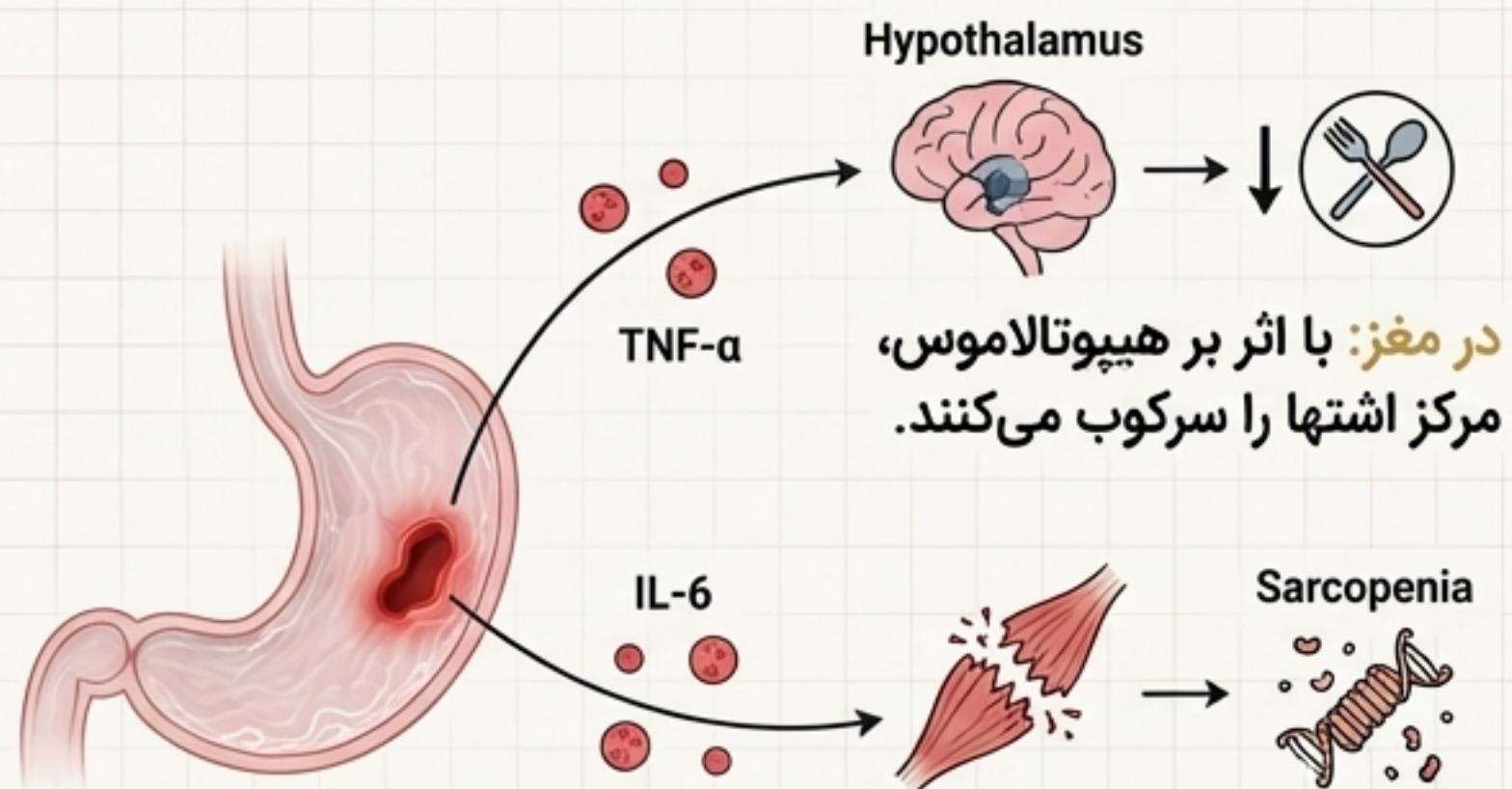
Contributing Factor: Early Satiety (سیری زودرس)

- التهاب و ادم اطراف زخم، اتساع‌پذیری معده را کاهش داده و منجر به احساس پری و نفخ بلافاصله پس از شروع غذا خوردن می‌شود.

فراتر از کالری: اساس مولکولی تحلیل بدن

Mechanism 1: Systemic Inflammation (التهاب سیستمیک)

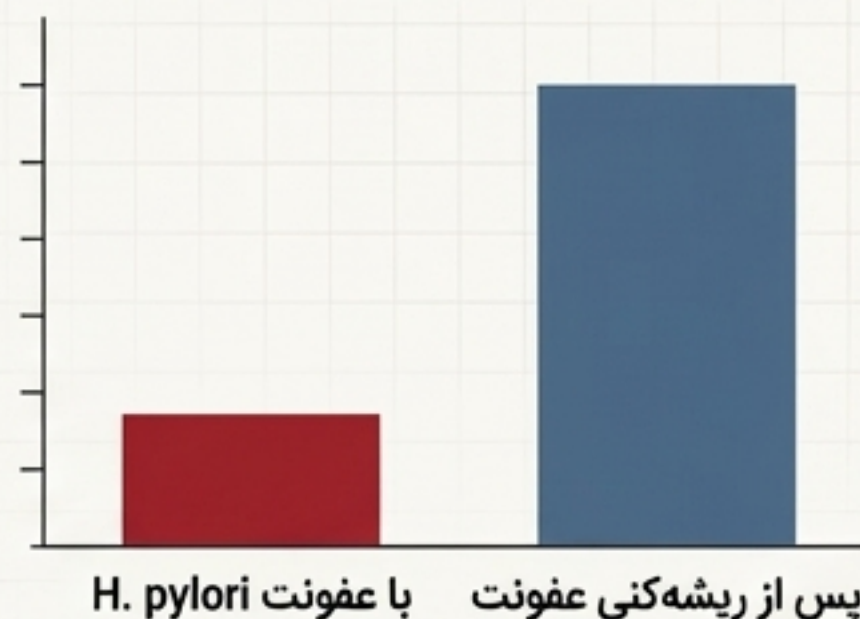

در عضلات: مسیر یوبیکوئیتین-پروتئازوم را فعال کرده و باعث تجزیه پروتئین و تحلیل عضلانی (Sarcopenia) می‌شوند.

- سیتوکین‌های پیش‌التهابی (IL-6 , TNF-α) که از زخم آزاد می‌شوند:

Mechanism 2: Ghrelin Axis Disruption (اختلال در محور گرلین)

سطح گرلین ("هورمون گرسنگی")

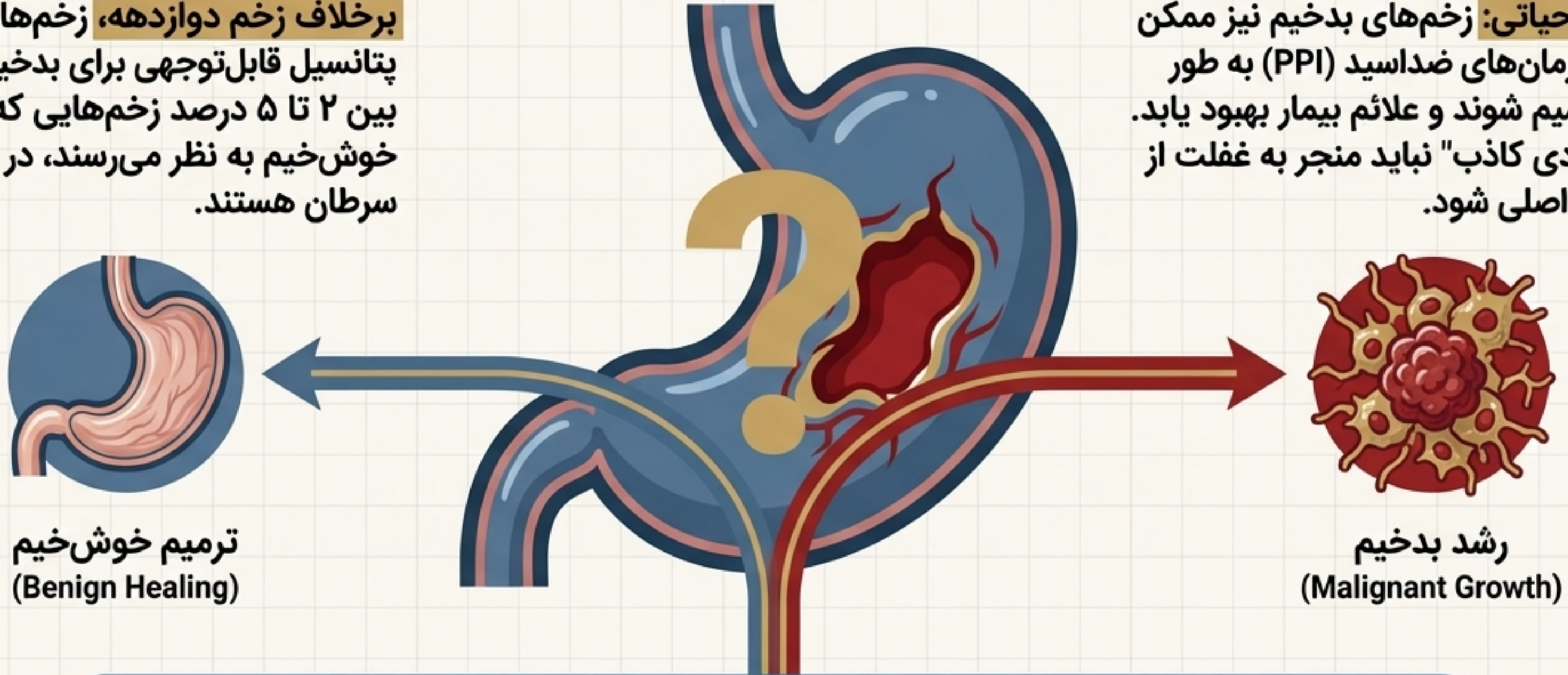

- گرلین ("هورمون گرسنگی") در فوندوس معده تولید می‌شود.
- عفونت H.pylori و آتروفی ناشی از آن، سلول‌های تولیدکننده گرلین را تخریب و سطح سرمی آن را کاهش می‌دهد.
- **شواهد:** افزایش سطح گرلین و بهبود اشتها پس از ریشه‌کنی موفق H. pylori، این مکانیسم هورمونی را تأیید می‌کند.

چالش حیاتی: زخم خوش خیم یا تهاجم بدخیم؟

برخلاف زخم دوازدهه، زخم‌های معده پتانسیل قابل‌توجهی برای بدخیمی دارند. بین ۲ تا ۵ درصد زخم‌هایی که در ابتدا خوش‌خیم به نظر می‌رسند، در واقع سرطان هستند.

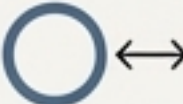
یک نکته حیاتی: زخم‌های بدخیم نیز ممکن است با درمان‌های ضداسید (PPI) به طور موقت ترمیم شوند و علائم بیمار بهبود یابد. این "بهبودی کاذب" نباید منجر به غفلت از تشخیص اصلی شود.

پروتکل استاندارد (The Unbreakable Protocol)

- بیوپسی الزامی: از تمام زخم‌های معده باید نمونه‌برداری شود (حداقل ۶-۸ نمونه از لبه‌ها و بستر زخم).
- پیگیری اندوسکوپی: اندوسکوپی باید تا زمان اثبات بهبودی کامل مخاطی (معمولاً ۸ تا ۱۲ هفته بعد) ادامه یابد.

راهنمای میدانی اندوسکوپی: سرنخ‌های مورفولوژیک

زخم خوش خیم (Benign)		زخم بدخیم (Malignant)	
	لبه‌ها (Margins) منظم، صاف، قرینه.		لبه‌ها (Margins) نامنظم، دندانه‌دار، برجسته. (حساسیت ۹۱٪، ویژگی ۸۹٪)
	بستر (Base) تمیز، هموار، پوشیده از اگزودای سفید-زرد.		بستر (Base) کثیف، ناهموار، نکروتیک، رنگ‌های غیرعادی. (حساسیت ۷۹٪، ویژگی ۹۳٪)
	چین‌های مخاطی (Folds) به سمت مرکز زخم همگرا می‌شوند (Tapering).		چین‌های مخاطی (Folds) قبل از رسیدن به لبه زخم ناگهان قطع می‌شوند (Abrupt interruption).
 ۲ < سانتی‌متر	اندازه (Size) معمولاً < ۲ سانتی‌متر.	 ۲ > سانتی‌متر	اندازه (Size) معمولاً < ۲ سانتی‌متر. (۸۶٪ زخم‌های بزرگتر از ۳ سانتی‌متر بدخیم هستند)

فرمان فرمانده: ارزیابی، نمونه‌برداری، پیگیری

خلاصه اطلاعات

- زخم معده یک شکست در سیستم دفاعی پیچیده مخاطی است.
- خرابکاران اصلی (H. pylori و NSAIDs) از تاکتیک‌های بیوشیمیایی و مولکولی پیشرفته برای نفوذ استفاده می‌کنند.
- علائم بالینی (درد با غذا، سیتوفوبیا) ریشه در پاتوفیزیولوژی عمیق بیماری دارد.

دستور فرمانده

- اولین و مهم‌ترین وظیفه، افتراق زخم از بدخیمی است.
- استفاده از سرنخ‌های مورفولوژیک در کنار پابندی مطلق به پروتکل **نمونه‌برداری و پیگیری اندوسکوپی**، تنها راه تضمین ایمنی بیمار و تشخیص زودهنگام سرطان‌های پنهان است.